

דנה אריאלי, צריף מס' 3, דנא, 1985

פוגת מוות / פול צלאן

חלב שחר של שחר אַנחנו שותים עם עֵרֶב
שותים צֹהֲרִים נִבְקֵר שותים עם לַיְלָה
שותים וְשׁוֹתִים
נֹרִים בּוֹר קֶרֶר בְּרוּחַ שֶׁם שׁוֹכְבִים לא צָפוּ
אִישׁ גֵּר בְּבֵית וְהוּא מִנְגּוֹ בְּנִחְשִׁים הוּא כּוֹתֵב
כּוֹתֵב לְגִרְמָנְיָה בְּשַׁעַת דְּמוֹדוּמִים זֶהָב שְׁעָרֶךְ מִרְגְּרִיטָה
כּוֹתֵב וַיּוֹצֵא אֶת הַבֵּית רוֹשְׁפִים כּוֹכְבִים הוּא שׁוֹנֵק לְכֶלְבִּי שְׂבֹאוֹ
שׁוֹנֵק לִיהוּדִי שְׂנִיָּצָאוּ וַיִּכְרוּ בְּעֶפֶר בּוֹר קֶרֶר
פּוֹקֵד עֲלֵינוּ פִּצְחוֹ בְּגִיגִיאוֹת לִפְחוֹל

חלב שחר של שחר אַנחנו שותים אותך לַיְלָה
שותים צֹהֲרִים נִבְקֵר שותים עם עֵרֶב
שותים וְשׁוֹתִים
אִישׁ גֵּר בְּבֵית וְהוּא מִנְגּוֹ בְּנִחְשִׁים הוּא כּוֹתֵב
כּוֹתֵב לְגִרְמָנְיָה בְּשַׁעַת דְּמוֹדוּמִים זֶהָב שְׁעָרֶךְ מִרְגְּרִיטָה
אִפֶּר שְׁעָרֶךְ שׁוֹלְמִית אַנחנו נֹרִים בּוֹר קֶרֶר בְּרוּחַ שֶׁם שׁוֹכְבִים לא צָפוּ

הוּא קוֹרָא הַעֲמִיקוּ לְדֹקֵר בְּמַלְכוּת הָעֶפֶר אַתֶּם וְאַתֶּם שֶׁם וְשִׁירוֹ נִגְנוֹ
הוּא שׁוֹלֵחַ יָדוֹ לְבִרְזֵל בְּחָגוֹר וּמִנִּיף בִּידוֹ וְעִינָיו תִּכְלּוֹת
הַעֲמִיקוּ לְדֹקֵר בְּאַתִּים אַתֶּם וְאַתֶּם שֶׁם הַמְשִׁיכוֹ נִגְנוֹ לִפְחוֹל

חלב שחר של שחר אַנחנו שותים אותך לַיְלָה
שותים צֹהֲרִים נִבְקֵר שותים עם עֵרֶב
שותים וְשׁוֹתִים
אִישׁ גֵּר בְּבֵית זֶהָב שְׁעָרֶךְ מִרְגְּרִיטָה
אִפֶּר שְׁעָרֶךְ שׁוֹלְמִית וְהוּא מִנְגּוֹ בְּנִחְשִׁים
הוּא קוֹרָא הַמְתִּיקוּ יוֹתֵר לִנְגּוֹ אֶת הַפְּנוֹת הַפְּנוֹת אֶפֶן מִגְּרִמָּנְיָה
הוּא קוֹרָא הָאֶפִּילוֹ יוֹתֵר לִפְרֵט עַל כְּנֹר וְאַחֲרֵי תַעֲלוּ בְּעֶשֶׂן בְּאוֹר
וּבּוֹר קֶרֶר לִכֶּם בְּעֶנְן שֶׁם שׁוֹכְבִים לא צָפוּ

חלב שחר של שחר אַנחנו שותים אותך לַיְלָה
שותים צֹהֲרִים הַפְּנוֹת אֶפֶן מִגְּרִמָּנְיָה
שותים אוֹתְךָ עֵרֶב נִבְקֵר שותים וְשׁוֹתִים
הַפְּנוֹת אֶפֶן מִגְּרִמָּנְיָה עִינָיו תִּכְלּוֹת
הוּא קוֹלֵעַ בְּךָ כְּדוֹר שֶׁל עוֹפְרֶת הוּא קוֹלֵעַ בְּךָ בְּקוֹדֶיִם
אִישׁ גֵּר בְּבֵית זֶהָב שְׁעָרֶךְ מִרְגְּרִיטָה
הוּא מְשַׁלַּח בְּנוֹ כֶּלְבִּי נוֹתֵן לָנוּ קֶרֶר בְּרוּחַ
מִנְגּוֹ בְּנִחְשִׁים וְחוֹלֵם הַפְּנוֹת אֶפֶן מִגְּרִמָּנְיָה

זֶהָב שְׁעָרֶךְ מִרְגְּרִיטָה
אִפֶּר שְׁעָרֶךְ שׁוֹלְמִית

חלב שחר Black Milk

צילום: דנה אריאלי, יואב חורש

השיר "פוגת מוות" כלול ב"ספר 'סורג-שפה' שירים וקטעי פרוזה" מאת פאול צלאן, תרגם שמעון זנדבנק, הוצאת הקיבוץ המאוחד / ספרי סימון קריאה, 1994.

דנה אריאלי, לוח הנצחה, מטהאוזן, 2009

לצלם את הבלתי ניתן לייצוג / יאיר ברק

כמערך של הסדרה שנייה של הראייה ושל אופני הייצוג. זו מעין הכלאה של הנרטיב ההיסטורי, מחד גיסא, עם הפנמה של השיח ביקורתי על אודות מורשת השואה, מאידך גיסא.

שפת הצילום של אריאלי וחורש, אף שאינה זוהה, מייצגת מבט שהחל בצילום הגרמני של שנות ה-20 וחווה רנסנס בשנות ה-80 וה-90 של המאה הקודמת. זה צילום מרוחק במידת-מה וביקורתי, בעל מבנה אינדקסלי וסגנון מאופק. הדימויים אינם אמוציונליים במיוחד, ושרה בהם מידה כלשהי של קרירות. המפגש בין הצילום המחושב למושאיו הדרמטיים יוצר מתח בלתי פתור ומעמיד את הצופה בעמדה לא פשוטה. הנה, ייצוגי הנורא מכול מופיעים למולו ללא העיטור המוזיקלי וללא הפאתוס הנלווה שהוא מוורג אליהם.

בניגוד מוחלט ותהומי לתצלומים שנחשפו ב-1945 עם תום המלחמה וחשפו טפח מן הזוועה שהתחוללה באירופה, אין בתצלומי המחנות העכשוויים דבר וחצי דבר מזעזע כשלעצמו. תצלומי מסילות רכבת, מגדלי שמירה, צריפים ישנים וקירות בלים אינם דימויים של זוועה. האימה גלומה בידיע המובנה בתוך מלאכת הקריאה של הדימויים. אדם שאינו נושא את הידיע האישי (או הקולקטיבי) על אודות מלחמת העולם השנייה לא יחוש מול הדימויים האלה שום קושי. החוויה המצמררת הטמונה בצפייה בקיר השריט שמצלמות אריאלי או בתפנים חדר הרופא שמצלם חורש נעוצה כולה בהיכרות שלנו עם מה שאינו נמצא בתצלום, עם כל מה שהתצלום אינו מסוגל להכיל. במובן זה, התצלומים בתערוכה הם קודם כול דימויו של ההעדר, של מה שלא ניתן עוד לצילום, ורק לאחר מכן הם דימויים של נוכחות. לבסוף, אלו תצלומים של מסמנים וייצוגים שהם בבחינת עקבה ושריד למה שאינו קיים.

1. הרעיון להפוך את המחנות למוזיאונים עלה סמוך לתום המלחמה. מוזיאון אושוויץ הוקם רשמית ב-1947, אך הגישה של המבקרים לסיפור ההיסטורי באמצעות שילוט וטקסטים וההתייחסות הקונקרטית לסיפור היהודי הבשילו רק בשנות ה-50.

2. המושגים "זמן היסטורי" ו"זמן אקטואלי" מופיעים בטקסט שכתב ההיסטוריון ד"ר בועז נוימן בקטלוג תערוכת היחיד של הצלם גסטון איצקוביץ, ראו: בועז נוימן, לפני הספירה, מוזיאון תל אביב, 2011.

ב-1977 אמרה סוזן סונטאג על תצלומי השואה שהם בבחינת אפיפניה של שלילה, התגלות. לטענתה הם נה מוזעזעים עד שניתן לחלק את חייה לשניים – לפני המפגש עמם ולאחרי. לאלו מאתנו שלא היו שם, התצלומים מאושוויץ, דכאו וברגן בלון הם הייצוג המוחשי ביותר של הזוועה שאינה ניתנת לייצוג (לצד העדויות בגוף ראשון, כמובן).

דנה אריאלי ויואב חורש אינם מוצלמים את השואה. הם מוצלמים מערכות ייצוג של תיירות שואה – חפצים אישיים במוזיאון, אנדרטאות, שחזור תאי הגזים וצריפי האסירים. צילום שמנסה לספר את הנרטיב באמצעות מנגנוני ההנצחה של "האתר". מאז נפתחו מחנות הריכוז וההשמדה בשנות ה-70 לקהל הרחב הפך הביקור בהם לחוויה המוחשית והעוצמתית ביותר. היכולת לצעוד בעקבות הקרבנות ולשהות בחללי כליאתם והשמדתם קירבה מיליונים, יהודים ולא-יהודים, אל מה שהוגדר כ"בלתי נפס" והפכה אותו למוחשי, לפחות לכאורה.

על אף הזירות הדומות בתצלומיהם של אריאלי וחורש, גישתם הצילומית שונה בתכלית. אריאלי מצלמת את הזמן ההיסטורי של האתר. מצלמתה מחפשת את הדימוי של הזמן "ההוא", כניסיון מאגי להפוך את המצלמה למכונת זמן. גם כאשר מצלמתה מופנית אל המוזיאון כמושא – היא בוחנת באמצעותה את מושג הזיכרון ואת סוכניו החזותיים. חורש מוצלם את הזמן האקטואלי. מצלמתו פונה אל העכשיו. מבטו מחפש את הסטרוקטורה, את המפגש האנושי, התיירות עם האתר, את הסדרת הזיכרון על ידי המוסד ואת יחסי הגוף והחלל. כמעניין לחשוב על התצלומים בתערוכה אל מול מיליוני התצלומים הנאספים במסגרת מסעות קבוצתיים בפולין. לעתים קרובות מצאי התצלומים של שני האמנים חופף את התצלומים המצויים באלבומי המסעות: ערמות הרכוש האישי, תאי הגזים, רציפי הרכבת – כל אלו צולמו לעיפה בעשרים השנים האחרונות, אך מבטם של אריאלי וחורש מופעל מתוך מודעות לאנתולוגיה של דימויי אושוויץ ופועל

יואב חורש, תייד מקסיקני, נוינגאמה, 2007